

13. Бойко Я. В. Заселение Южной Украины. Формирование этнического состава населения края: русские и украинцы (конец XVIII — начало XXI в.) Этностатистический очерк / Я. В. Бойко. — Черкассы : Вертикаль, 2007. — Выпуск 1. — 48 с.

14. Нельга О. В. Теория этносу. Курс лекций / О. В. Нельга. — Київ : Тандем, 1997. — 368 с. — Режим доступу : http://www.bibliofond.ru/download_list.aspx?id=134384

15. Грациози А. Великая крестьянская война в СССР. Большевики и крестьяне. 1917 — 1933 / Пер. с англ. / А. Грациози. — М. : РОССПЭН, 2001. — 96 с.

Котляр Ю. В.

Етнічний фактор в формуванні ментальності населення Южної України

В статті показано вплив етнічного фактора на формування ментальних особливостей многонационального населення Южної України. Установлено, що крестьянство Юга України, акумулювало в себе найбільш характерні риси древнього українця: життя в степах, любов до православію, неприязнь до будь-якої влади, крім своєї. Основами ментальності населення Юга України були милосердя, щирість, демократичність.

Kotlyar U. V.

Ethnic factor in forming of mentality of population of South Ukraine

In the article influence of ethnic factor is on forming of mental features of multinational population of South Ukraine. It is set that peasantry of South of Ukraine; accumulated in itself the most personal touches of ancient Ukrainian: life in steppes, love to orthodoxy, non-acceptance of any power except for it. Bases of mentality of population of South of Ukraine were mercy, sincerity, democracy.

Лиман І. І.

АВСТРАЛІЙСЬКЕ ВИДАННЯ ЄВРЕЙСЬКИХ НАРАТИВІВ ПІВНІЧНОГО ПРИАЗОВ'Я

Однією з ознак сучасної історіографічної ситуації стає все ширше звернення вітчизняних істориків до публікації та аналізу наративних джерел. Зокрема, стосовно південноукраїнського регіону на особливу увагу заслуговує започаткована Запорізьким відділенням Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України серія «Джерела з історії Південної України», в рамках якої, між іншим, опубліковані епістолярна спадщина родини Нечаєвих [1] і низка мемуарів та щоденників [2 — 4].

Що ж стосується зарубіжних вчених, то маємо констатувати, що при їхньому певному інтересі до Південної України, вони і за радянських часів, і в пострадянський період акцентують увагу на створенні аналітичних, а не археографічних праць.

За таких умов одним із доволі нечисленних виключень стало археографічне видання «Впереді — огни. Воспоминания, письма, очерки», опубліковане в 2006 році в Канберрі (Австралія) [5].

У ньому зібрані наративи, створені переважно у середині ХХ століття подружжям Кабо. Рафаїл Михайлович Кабо (1886 — 1957) — відомий економгеограф, професор, один із засновників радянської соціально-культурної географії. Олена Осипівна Кабо (1888 — 1968) — соціальний статистик, автор низки наукових праць, включно із такими, що стали класикою радянської соціології «Очерками рабочего быта» (1928). Обидва брали активну участь у революційному русі, були членами меншовицького крила Російської соціал-демократичної робітничої партії, але після революції 1917 року, розчарувавшись у ній, повністю відійшли від революційної діяльності, сконцентрувавшись на науці та викладанні.

Обидва автори наративів народились у Приазов'ї. Рафаїл Михайлович — у Бердянську, Олена Осипівна — у Таганрозі. У Приазов'ї пройшли їх дитинство і частина юнацтва. Тож не дивно, що чимала кількість сторінок спогадів безпосередньо стосується саме Приазов'я кінця ХІХ — початку ХХ століття.

Зокрема, щодо Бердянська у наративах Рафаїла Михайловича містяться вельми колоритний і детальний опис району Ліски, де знаходилась хата бабусі автора спогадів. Яскраво змальований шинок на Лісках, який утримувала бабуся. Цілий ряд сюжетів стосується непростих стосунків бердянських іудеїв з представниками інших етнічних і конфесійних груп. Знаковими для характеристики міжконфесійного життя дореволюційного Бердянська є спогади про те, як один з дядьків Рафаїла Михайловича прийняв православ'я, чим викликав гнів своєї родини (який, втім, з роками минув, і бабуся іудейка стала няньчити своїх православних онуків). Не менш цікавими є спогади Рафаїла Михайловича, пов'язані з бердянською бібліотекою і книжковими зібраннями бердянців; із щорічним приїздом до міста цирку; із бердянськими купцем Прохоровим і шевцем Слуцьким; із відвіданням бердянської синагоги; з політичним життям Бердянська початку ХХ ст., в якому Кабо брав найактивнішу участь, встигнувши відсидіти в Бердянській в'язниці спочатку 10-місячне ув'язнення в 1904 р., а після поразки першої російської революції — частину півторарічного терміну, до якого його засудили.

У спогадах Олени Осипівни Кабо (в дівочтві — Губергриц) знаходимо чимало описів, які стосуються не тільки безпосередньо міста її народження, але і Маріуполя, куди вона разом із родиною переїхала з Таганрога в 1899 році. Саме в Маріуполі п'ятнадцятирічна гімназистка познайомилась у 1903 році із її майбутнім чоловіком, який приїхав в якості партійного активіста. Саме з Маріуполя на початку 1904 року дівчина в пошуках «свободи та незалежності» втекла до Бердянська, втім, пробула там лише кілька днів, оскільки одразу по приїзду потрапила під поліцейську «кампанію зі знищення бердянських крамольників на їхніх мирних квартирах» і була передана матері з умовою, що та негайно забере її з цього міста.

Наступного разу Олена Осипівна приїхала до Бердянська на початку 1906 року, цього разу — за узгодженням із Кримським комітетом РСДРП з метою «зберегти та зв'язати між собою рештки партійних організацій, що розпались». А кількома роками пізніше вона була вислана під нагляд поліції до Бердянська із Харкова, де вчилась на Вищих жіночих курсах. Саме тепер розпочалося її спільне життя із Рафаїлом Михайловичем Кабо.

У наративах подружжя Кабо натрапляємо і на колоритні описи Катеринослава, де у 1904-1905 роках навчалась у гімназії і активно працювала в місцевій соціал-демократичній організації Олена Осипівна. Між іншим, у спогадах приділена увага Володимирі Івановичу Пичеті, який за радянських часів став ушлюбленим істориком слов'янознавцем, дійсним членом Академії наук СРСР, автором чисельних праць з історії Литви та Білорусі, але був знайомий Олені Осипівні як скромний викладач історії та літератури в старшому класі Катеринославської приватної жіночої гімназії в 1904 — 1905 роках.

А ще у археографічному виданні знайшлося місце для спогадів про дореволюційні Одесу, Севастополь, Євпаторію, інші місцевості Південної України. І це — наряду зі спогадами про Москву, Твер, Абхазію, російський Північ ...

Словом, до матеріалів рецензованого видання в повній мірі може бути прикладена прописна істина, що «інформативні можливості джерела є безмежними». І, скажімо, кожен дослідник, який займається вивченням передусім Південної України XIX — початку XX ст., зможе знайти у спогадах, листах та нарисах подружжя Кабо чимало цікавих для нього матеріалів.

На завершення маємо зазначити, що видання книги «Впереді — огни. Воспоминания, письма, очерки» стало результатом копіткої роботи сина Рафаїла Михайловича та Олени Осипівни Володимира Кабо і його дружини Олени Говор — науковців Австралійського національного університету в Канберрі.

Бібліографія

1. Епістолярна спадщина родини Нечаєвих (кінець XVIII — перша половина XX століття) / Упорядники : С. Абросимова, І. Анцишкін, Н. Сурева та інші. Наук. ред. А. Бойко // Джерела з історії Південної України. Том 3. — Запоріжжя : РА «Тандем-У», 2003. — 488 с.
2. Мемуари та щоденники. Частина 1 / Упорядники : А. Бойко, С. Плохій. Передмови : С. Плохій, А. Бойко, В. Чоп, В. Мільчев // Джерела з історії Південної України. Том 5. Книга 1. — Запоріжжя : РА «Тандем-У», 2005. — 484 с.
3. Мемуари та щоденники. Частина 1 / Упорядники : А. Бойко, С. Плохій. Передмови : С. Плохій, А. Бойко, В. Чоп, В. Мільчев // Джерела з історії Південної України. Том 5. Книга 2. — Запоріжжя : РА «Тандем-У», 2005. — 542 с.
4. Джерела з історії Південної України. Том 9 // Мемуари та щоденники. Частина 2 / Упорядники : А. Бойко, В. Мільчев. — Запоріжжя : РА «Тандем-У», 2006. — 632 с.
5. Кабо Р., Кобо Е. Впереді — огни. Воспоминания, письма, очерки / Р. Кабо. — Канберра : Алчеринга, 2006. — 262 с.

Лыман И. И.

Австралийское издание еврейских нарративов Северного Приазовья

Статья представляет собой рецензию на книгу «Впереді — огни. Воспоминания, письма, очерки», опубликованную в 2006 году в Канберре (Австралия). В рецензируемой книге собраны нарративы, созданные еврейской четой Кабо. Книга является чрезвычайно ценным источником по истории Северного Приазовья конца XIX — начала XX в.

Lyman I. I.

Australian edition of Jewish narratives of Northern Priazovya

The article is a review of the book «Впереді — огни. Воспоминания, письма, очерки», published in Canberra (Australia) in 2006. The book consists of narratives of Raphail and Elena Kabo. The book is very important primary source about history of Northern Priazovya of the end of XIX — the early XX century.